

שְׂרוּאָה שָׁאף ע"י הקצור בְּעִבּוּדָה הַתְּמִימָה וְטָרְדַת נַפְשׁוֹ לְסִדֵּר תְּכִיעוֹת הַחַיִּים בְּהֶעֱתִיד בְּכ"ז הוּא עֲדִיין רְחוּק הַרְבֵּה מִלְּהִיּוֹת מִבְּטָח בְּהַרְוִחְנוּת שְׁלוֹ בְּהֶעֱתִיד, שְׁסוּף סוּף רוּאָה שְׁלֵהִיּוֹת מִבְּטָח בְּשִׂאלוֹת הַחַיִּים הוּא עֲנִין שְׁאִין בִּידוֹ וַיְכַלְתּוּ, וּמוֹכֵר לְהַרְגִיעַ אֶת רוּחוֹ בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁהִכָּל בִּידֵי שָׁמַיִם. הוּא מִתְחִיל לְפָסוּחַ עַל כָּל הַצְדָדִים וְהוּא מִתְהַפֵּךְ בְּדַעְתּוֹ מִשְׁעָה לְשְׁעָה. לְפַעֲמִים הוּא מִסְכִּים לְהַפְסֵר אֶל הַתּוֹרָה לְגַמְרֵי וְלִהְשִׁלֵּךְ נַפְשׁוֹ לְהַלִּיכּוֹת הַגּוֹזֵר. וּבַעֲת שֶׁמִּגִּיעַ לִידֵי נִסְיוֹן חוֹזֵר וּמִתְהַפֵּךְ בְּדַעְתּוֹ כִּי הוּא דֶּרֶךְ קָשָׁה מְאֹד, וּבַעֲדוֹ הוּא דֹבֵר שְׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד בּוֹ בְּתַמִּידוֹת, וּמוֹכֵר לְדַאֵוֹג מִקּוֹדֶם לְהַקֵּל עַכ"פּ בְּשִׂאלוֹת הֶעֱתִיד שְׁלוֹ לְהִיּוֹת בְּטוֹחַ בְּהַרְוִחְנוּת שִׁישׁ לוֹ שֶׁלֹא לְאַבְדֵם לְגַמְרֵי. וּמ"מ לְאַחַר שֶׁהַנִּסְיוֹן פּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ בְּדַחֲסָה גָבֹה לְמַגְבֵּה, נִפְשִׁיהָ לְשַׁלְמָא נָקַט, אִין חוֹזֵר בְּמַחְשְׁבָתוֹ לְהַרְהֵר אֹדוֹת חוֹבוֹתָיו הָאֲמִתִּיִּים וּמִשְׁתַּוְּקֵק לְהַגִּיעַ לְאִישׁ הַמַּעֲלָה וְלִילֵךְ בְּדֶרֶךְ הָרֵאשׁוֹנִים וּמִרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ עֲנַג גָּדוֹל וְתִכְיֶעַה חֲזָקָה לַעֲמֹד לְמַעֲלָה מִהַמְּפָרִיעִים וְלַחֲיוֹת חַיֵּי הַבְּרוּר, שֶׁלֹא יֵנִיחַ שׁוֹם פְּעוּלָה וְעֲנִין אֲשֶׁר יַעֲבֹר עָלָיו מִלְתַּקְנֹה וְלַעֲמֹל בְּתַמִּידוֹת עַל תְּקוֹן הַמּוֹדוֹת שֶׁבְּכָל מָה שִׁיעֲשֶׂה יִהְיֶה הַכֵּל גָּמֵל מִכָּל חֲלָקֵי הַנִּגְיָעָה וְכָל מַעֲשָׂיו יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, וַיִּחַפֵּץ בַּעֲת לַעֲמֹד גָּבוֹן בְּדֶרֶךְ הַזֹּאת לַעֲוֹלָם וּלְפֶתֶר כָּל שִׂאלוֹת הַחַיִּים שְׁלוֹ, וְרַק לְפִי גִדְרֵי הַבְּטָחוֹן. אֲבָל בְּכָל זֶה אִין לוֹ כַּח לַעֲמֹד בְּפָנֵי הַנִּסְיוֹן, וְלַעֲמֹת הַנִּסְיוֹן יָמֹס כָּל הַכֶּרֶת וְהַשְׁתַּוְּקוּתוֹ וְשׁוֹב יִתְחִיל לְהַטִּיל סִפְקוֹת בְּהַכֶּרֶתוֹ וַיֹּאמֶר כִּי לֹא יוֹכֵל [ל]הַכְרִיעַ בֵּין הַדְּרָכִים. וְכֵה הוּא בְּכָל הַחַיִּים שְׁלוֹ, אִינוֹ עוֹמֵד עַל דְּרָכּוֹ אֲלֵא פַעַם כָּד וּפַעַם כָּד, וְלֹא מִפְּנֵי חֶסְרוֹן הַהַכֶּרֶה אֲלֵא שָׁאף אַחֵר שֶׁכָּבֵר הַסִּבִּים בְּדַעְתּוֹ לְחַיֵּי הַשְׁלָמוֹת, כְּשֶׁבֹא הַנִּסְיוֹן יִהְיֶה לְבוֹ וְלֹא יַעֲצֹר כַּח לַעֲמֹד בְּגִידוֹ.

וְכֵן הֵם הַדְּבָרִים לֹא רַק בְּנוֹגַע לַעֲלִית הָאָדָם בְּסֵלֶם הַשְׁלָמוֹת בְּכָלֵל, אֲלֵא כְמוֹ"כ לַעֲנִין הַנִּהְגָּת הָאָדָם עַל יְדֵי נִסְיוֹתָיו הַטְּבָעִיִּים בְּפֶרֶט שֶׁהָאָדָם הַמְּבִין וְהַמְּכִיר בְּשִׁירְגִישׁ בְּעֻצְמוֹ שֶׁהוּא נוֹטֶה בְּיוֹתֵר לַעֲנִין הַחֲנִיפָה, הֵינּוּ שֶׁהוּא מַחְנִיף לְכָל אַחֵר וּמִסְכִּים לְכוֹלֶם עַל כָּל דֹּבֵר וּמוֹכֵר כָּל דַּעְתּוֹ וְדֶרֶכּוֹ מִפְּנֵי דַעַת זִוְלָתוֹ הַמְּפֹתָה אוֹתוֹ אוֹ מִטִּיל אִימָה עָלָיו, וְאִח"כ תּוֹכַעַת לוֹ הַכֶּרֶתוֹ וְסוֹעֵד בְּרַעֲיוֹנָיו מִבְּלִי לְהַתְנַחֵם. וְהוּא מִסְכִּים לְשִׁנוֹת דְּרָכּוֹ וְלַצָּאת בְּרוּחַ חֲזָק לַעֲשׂוֹת כָּל דֹּבֵר רַק ע"פ הַתּוֹרָה וְדֶרֶךְ הַשְׁלָמוֹת מִבְּלִי יַחַת מִפְּנֵי כָּל וְלַעֲמֹד חֲזָק עַל דַּעְתּוֹ וְלֹא לְחַנוּף לְזוּלָתוֹ בְּכָל וּבְכָל, וְשֶׁלֹא יִתְפַּעֵל לְגַמְרֵי מִהַפְתּוֹי שֶׁל הַטִּלַּת אִימָה שֶׁל זִוְלָתוֹ. הֵנָּה, אָף שֶׁעוֹמֵד בְּדֶרֶךְ זֶה זְמַן מָה, כְּכ"ז אִינוֹ עוֹלָה בִּידוֹ לְהַשְׁאֵר בְּתַמִּידוֹת כְּפִי הַסִּבְמָתוֹ, שֶׁלֹא לְסוֹר מִדֶּרֶךְ הַזֹּאת, מִפְּחַד דַּאֲגַת הֶעֱתִיד וְשִׂאלוֹת הַחַיִּים שֶׁפּוֹעֲלִים עָלָיו לְוֹתֵר מְעַט מְעַט מִהַסִּבְמָתוֹ, וּמִתְחִיל מְעַט לְהַכְנִיעַ מִתְחִלָּה בְּשִׁבִּיל יַחִיד הַפּוֹתֵחַ לוֹ פֶּתַח לְהַשְׁנֵת

מִרְפוֹ, וּבֵין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ פּוֹעֲלִים עָלָיו דְּמִיּוֹנוֹתָיו לְהַפְחִידוֹ שְׁמֵן הַהֲכָרַח לְהַחֲנִיף לְפָלוֹנִי בְּשִׁבִּיל שִׁישִׁיג טוֹבָה זֹה, וְלִפְלוֹנִי בְּשִׁבִּיל זֹאת, וְלִפְלוֹנִי הוּא אָנוּם לְדַחוֹת גִּזָּק מַעֲלִיו. וְכֵן גּוֹרֵם לְעֶצְמוֹ לְהִיּוֹת חוֹנֵף גָּדוֹל הַמְכַנִּיעַ אֶת עֶצְמוֹ וּמִבְטָל דַּעְתּוֹ בְּשִׁבִּיל כָּל אֶחָד וְאַחֵר, וּמִהָרֶם כָּל עֲנִינֵי הַתּוֹרָה מִפְּנֵי נְטִיתוֹ לְחִנּוּף וּלְצִאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת וְכָל יָמָיו יֵשׁ לוֹ מִלְחָמָה חֲזָקָה, וּפּוֹסֵס עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים. לְפַעְמִים עוֹלָה בְּיָדוֹ לְמוֹנֵעַ עֶצְמוֹ מִלְחָנוֹף בְּשִׁבִּיל הַתּוֹרָה, אֲבָל בְּרַב פַּעְמִים הוּא מְקַצֵּר מִמִּצּוֹת הַתּוֹרָה בְּשִׁבִּיל נְטִיתוֹ לְהַחֲנִיף לְבִנֵּי אָדָם, אַחֵר שֶׁלֹּפִי דַּעְתּוֹ וְדְמִיּוֹנוֹתָיו הוּא מוֹכְרָח בְּזֶה בְּכָדִי לְפָתוֹר שְׁאֵלוֹת הַחַיִּים וְחַיֵּי הָעֵתִיד שָׁלוֹ. וְכִמּוֹ "כִּי בְּשִׁרְיָאָה בְּעֶצְמוֹ שֶׁהוּא נוֹטֶה לְבַטֵּל אֶת כָּל־וְלֵהֲטִיל דּוֹפִי בְּאַנְשֵׁי הַמַּעֲלָה וְהוּא מַחְזִיר לְהַטִּיל אִימָה עַל חֲבָרָיו וְלֹא יִסְבִּים עִמָּהֶם לְעוֹלָם וּמוֹנֵעַ אֶת עֶצְמוֹ לְגַמְרֵי מִלְשַׁבַּח אוֹתָם. וְשֶׁרֶשׁ מִדָּתוֹ הוּא בְּזֶה, שֶׁבִּדְעָתוֹ עַל יְדֵי הַנִּהְגָּה זֶה לְהַתְנַשֵּׂא עַל חֲבָרָיו וּלְהִרְאוֹת לְכָל שֶׁהוּא בְּמַעֲלָה יוֹתֵר גָּדוֹלָה מֵהֶם. הִנֵּה אֵף שֶׁלְּפַעְמִים יִתְחַרֵּט בְּלָבוֹ עַל דְּרָכּוֹ וְיִתְבַּע אֶת נַפְשׁוֹ וְיִכְלִימָנָה בְּמַצְפָּנָיו עַל הִיּוֹתוֹ אִישׁ פָּחוֹת בְּעַל מִדּוֹת גִּשְׁחָנוֹת מִ"מ יִקְשֶׁה עָלָיו לְהַחֲלִיף דְּרָכּוֹ, כִּי מִדָּמָה בְּעִינָיו לְהַגִּיעַ ע"י הַנִּהְגָּתוֹ לְתַפּוֹס מְקוֹם בֵּין הַחֲכָמִים וְיָקַל לוֹ בְּזֶה לְפָתוֹר שְׁאֵלוֹת הַחַיִּים שָׁלוֹ וְדֹאגָת הָעֵתִיד, וְלִזֶּה מִתְהַפֵּךְ בְּדַעְתּוֹ פַּעַם כֶּךָ וּפַעַם כֶּךָ, וּבְשִׁיבְרִיק לוֹ הַהֲכָרָה הָאֱמֵתִית יִטֶּה עֶצְמוֹ לְדֶרֶךְ שֶׁל קֶצֶה בְּסִפּוֹר שִׁבְחָה זוֹלָתוֹ, וְלִהְיוֹת לְמִדָּה מֵהֶם. אֲמָנָם בְּשִׁיפְחִידוֹ אוֹתוֹ דְּמִיּוֹנוֹתָיו שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְמַעֵט מַעֲלָתוֹ בְּעִינֵי זוֹלָתוֹ וְיִתְכַּן לְסַפֵּב לוֹ לְהִיּוֹת פָּחוֹת מִחֲבָרָיו בְּמַצַּב הָעֵתִיד שָׁלוֹ, לֹא יַעֲצֹר כַּח לְעַמּוֹד בְּגִגְדָם וְחִזּוֹר לְהִרְגֹּל הַפָּחוֹת לְבַטֵּל אֶת כָּל־וְלֵבָקֵר מוֹמֵי זוֹלָתוֹ. וְכ"ש בְּעִנְיַן הַבְּטָחוֹן שֶׁלְעַמּוֹד עַל דְּרָכּוֹ וְלֹא לְסוֹר צְרִיךְ הָאָדָם לְהִיּוֹת אֲבִיר בְּאֱמָת, שֶׁבְּתַחֲלָה יִמָּצֵא עֶצְמוֹ בְּתוֹךְ מִלְחָמָה חֲזָקָה, שֶׁמֶאֱד יִקְשֶׁה עָלָיו לְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְתַחֲבּוּלוֹתָיו בְּסִדּוֹר שְׁאֵלוֹת הַחַיִּים שָׁלוֹ וְלֵהֲשַׁלֵּךְ נַפְשׁוֹ לְגַמְרֵי לְהַלִּיכּוֹת הַגּוֹזֵר אֵף בְּהִיּוֹת הַכֶּרֶתוֹ בְּעִנְיַן הַבְּטָחוֹן הַכֶּרֶת בְּרוּרָה וְאֱמֵתִית וְאֵף שֶׁגִּלְגּוֹל הַסִּבּוֹת וּמִהֲלָךְ הָעוֹלָם הוּא עֲנִין הַמַּטְעָה בְּיוֹתֵר, וְעָלוֹל אֵף הַמְבַקֵּשׁ לְהִתְקַדֵּר בְּרוּחוֹ מִזִּיקֵי הַתְּקוּהָ וּמִסִּירוֹת נַפְשׁוֹ לְגִזְרַת הַשֵּׁם. וְנִמָּצֵא שֶׁכָּל הַרוּצָה לְהַגִּיעַ לְמַעֲלוֹת עֲלִיּוֹנוֹת וּמִכַּש"כ לְמַדְרַגַּת בּוֹטֵחַ בַּהֲשֵׁם בְּאֱמָת, הוּא בְּאֱמָת בְּתוֹךְ מִלְחָמָה חֲזָקָה וּבְסִפֵּק הַסִּפּוֹת וְרַב הוּא הַגְּבוּרָה וְהַעֲזֵז שֶׁנֶּצְרָךְ לְהָאָדָם לְהִיּוֹת נּוֹצֵחַ וְעַכ"פּ בְּנוֹנֵעַ לְכוֹנֵן דְּרָכּוֹ לְהַרְגִּישׁ הָאֱמָת וּלְבַל יִסּוֹר מִמֶּנָּה.

1234567 ח"ח"ח

פֶּרֶק ה'

בְּעִנְיַן הַבְּטָחוֹן כָּבֵד שְׁאֵלוֹ אֶת הָאֱלֹשִׁי"ךְ וְלֹא בְּדַבְּרוֹ אוֹדוֹת בְּטָחוֹן בְּלִי שׁוּם סִבָּה. וְהִיָּה שֵׁם אִישׁ אֶחָד מוֹבִיל חֹמֶר בְּשִׁמְעוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אָמַר לְעֶצְמוֹ

האם דעתי נטרפה עלי, בין שיש בטחון בלי סבה, אם כן כל השתדלותי היא רק הבל ורעות רוח, ולמה לי לעמל כל ימי, יומם לא ינוח ולילה לא ישקט, יכול אני למנע עצמי מכל הצרות האלה, ולהשיג את פרנסתי בלי השתדלות כל שהיא, ואין לי מעתה אלא להיות חסר דעה לעבד עם עגלתי בעבודת החמר והטיט, וגם בדרך זו מי יודע אם אשיג כפי הצטרכותי, ואף אם אשיג, הרי צריך אני לשלם בעד זה החמר, וגם הרוח והתשלומים הנה הוא רק בעד דבר אשר בין כך ובין כך הוא שלי ונגזר עלי, למה לי למרח לריק וליגע לבהלה, בין שיש בטחון בלי סבה יבא אלי הדבר ממילא, בלי שום ספק, ולכן אין לי אלא להיות שונה ופתי לעזב מקור מים חיים ולסמוך על טרתי אשר לא תמלא משאלתי, וההוצאה יתרה על ההכנסה, לא אעשה עוד סכלות הלזו בשום אופן.

ובח הסכים הספקה חזקה, והלך וישב על התנור ואמר שם תהלים. כשבאו אשתו ובני ביתו לתבע אותו שישע עם עגלתו השיב להם בגערה: וכי משגעים אתם, רחמנא לצלן? הלא שמעתי בפרוש מהאלשי"ך שאם האדם בוטח בה' בא אליו טרפו בלי שום סבה, ולמה לי לגסע בקר ובקרה, בעת שיבא אלי הדבר ממילא, ועד עכשו הייתי גבוה, אבל עכשו שנודעתי מזה, למה לי כל היגיעה המחרבת כל החמר וגם הרוח. גם אתם, בני ביתי, תעשו כמוני ופרנסתנו תבוא אלינו ממילא.

לימים מכרו את החמור והעגלה לגוי, הלך הגוי עם חמורו ועגלתו לחפר חמר, ומצא שם אוצר, מלא את השקיות מן האוצר ונתן על העגלה, והלך לחפר עוד, גפל עליו אבן מן ההר ומת, החמור הלך לדרך אצל בעל הבית הראשון כפי הדגלו, פתאום נשמע קולו ומצאוהו טעון שקי זהב, ובאו אליו בני ביתו, ואמרו לו: הושיע לך בטחונך כי מצאנו אוצר גדול.

ובאו תלמידי האלשי"ך אליו ושאלו אותו במה פחו גדול יותר משלנו? אנו מבקשים כל כך הבטחון ואין עולה הדבר בידינו, והוא שמע פעם אחת והלך על התנור והשיג אוצר. אמר להם משל למה הדבר דומה, יש מי שדופק את היתד באדמה קשה, אז יעמד היתד איתן, ולא יזוז ממקומו, אבל אם ידפק את היתד באדמה מפררת ונפורה, אז יתנדנד היתד ולא יעמד איתן.

המוביל חמר באשר שמע מפי האלשי"ך לקח את עגן הבטחון כמות שהוא, כי כך הוא הדבר בלי שום ספק ובלי שום פחד, הוא לקח את הבטחון כאלו לא היה אפן אחר במציאות כלל. לא כן אתם, אצלכם הוא כמו אדמה

חפורה, כי "כל הגדול מחברו יצרו גדול" (ספד נב, א), ומהפך בדעתו הן ולא, שפא גם הוא, ושמא לא כך הדרך, יש לו הרבה חששות ולוקח את הבטחון חפור, בלתי ברור, לכן לא יעמד אצלו הדבר כלל. ואיך יעשה? ידפק את היתר כל כך עמוק עד שלא תהיה האדמה החפורה בחשבון כלל, ואז יעמד היתר על ידי האדמה הבלתי חפורה. והינו שעל האדם לבטל כל הגדרים החפורים ויעשה גדר חדש יותר גבוה מקדם ויעמד עליו ולא יזוז ממנו. כי מי שגנבים פרצו את המנעול שלו מתהלת וגנבו שם, לא יועיל אם יתלה פעם שנית מנעול דומה למנעול הקודם, אלא צריך למנעול יותר חזק ויותר מעלה. בן האדם אשר פרץ את הגדרים שלו ולא עמד עליהם, צריך לחדש גדר יותר גבוה, אשר יהיה בריא ויחזק ולא ישבר שוב.

בן בכל המצות אשר יתהפך האדם פעם כך ופעם כך. מפני שדופק את היתר באדמה חפורה, מצד אחד הוא רוצה להציל את היתר, ומצד השני הוא רוצה לחפור ולפרר את האדמה. שפא גם הוא, ושמא מדת חסידות הוא, ושמא לא יוכל לעמוד, ושמא לא ישיג את שאלות החיים שלו, הספקות האלה מקלקלים את הספקתו ומפסיד בכפלים, חסר לו מדרגת אדם המעלה, וגם חסר לו הדבר שדרך להשיגו. אבל אם היה דופק את היתר באדמה חזקה, הינו, שיקח את התורה והשלמות כמות שהיא, שהדבר כך הוא, ואפשר להגיע אליו, והגם שאדמתו חפורה ומפירת, יעמיק כל כך את היתר עד שלא תהיה האדמה החפורה מן המנון, והינו שיעשה גדר למעלה מן כל הגדרים אשר עד עכשו, ויהיה מצליח בכל עניניו בלי ספק.

פרק ו'

ואכלתם לשבע, וישבתם לבטח עליה. וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים.

(ויקרא כה, יט, כא)

וצריכים אנו להבין סמיכות הפסוקים של "וכי תאמרו מה נאכל" ל"ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה", אחר שבבר פסק מלדבר מענין השמטה בפרשה הקודמת?

ויותר נפלא על עקר השאלה: אימתי ישאל? קדם שנה ששית הרי יש לו, ועדין לא בא זמן קיום המצוה, ואינו דוחק לו לשאל "מה נאכל בשנה

השביעית?" וכשתבוא זמן קיום מצות השמטה, בשנה השביעית, הרי אז כבר יראה בעיניו ברכה על שלש השנים, עד שלא יהיה לו שוב מה לשאל? ואיך פתרה התורה שאלה פזו ופתרונה, בשעה שהפתרון יבוא קודם בזמן לשאלה, וכאשר יבוא מציאות הפתרון לא יהיה לו שום פתחון פה, כי יראה בעיניו התשלומין קדם ההפקדות, ואם בן אימתי ישאל? קדם שביעית אין השאלה דוחקת לו, ולא בשנה השביעית שכבר נפתרה השאלה, והוא פלאי.

אמנם אם נתבונן בענין נשכיל, כי יש פאן הערה נפלאה למבקש דרך שלמות התורה לעמוד עליו. שיתכן אחר כל ההבטחות שהבטיחה התורה "ואכלתם לשבע" עדן אין האדם בוטח, וחוזר ושואל שוב השאלה הישנה "וכי תאמרו מה נאכל?" וכיון שכן אומרת לו התורה: "וצויתי את ברכתי" למען ישמע ויבטחון, ויבטח על גוברת הבורא, ולא יוסיף שאלה עוד.

אמנם עקר השאלה של "וכי תאמרו מה נאכל" לאחר התבוננות נראה, כי ישאל אותה, לא בשנה הששית, ואף לא בשנה השביעית על מפאן ולהבא, אלא דוקא בשנה הראשונה. כי הנה טבע האדם להיות צופה ומביט למרחוק, ודואג היום על כמה שנים, ואם עולה על מחשבתו שלאחר זמן יצטרך לאיזה דבר הכרחי, כבר הוא מפחד להפגם אל המחר בידים ריקות ומפני טרדת נפשו שפא לא ישיג למחר די ספוקו, על בן הוא מתחיל לקמץ מהיום בשביל המחר, ומצמצם גם מההכרח של היום בשביל המחר. וזה שאומר הכתוב "ובטן רשעים תחסר" (משלי יג, כה), כי דאגת מחר אינה נותנת לו לאכל היום לשבע, וגם המחר כשיבוא נעשה "היום", ולכן תמיד בטנו תחסר לו.

ובנפיון הנה יהיה אצל מצות שמטה. כי תכף כאשר יכנסו לארץ ישראל ויזרעו הזריעה, ותצמח הצמיחה הראשונה, כשיבואו לאכל מפריה או יתחיל להתעורר בלבם הנפיון של דאגת מחר, דין השמטה העתיד לבא לאחר שש שנים, שהתורה אסרה אז לזרע, ותצטרך השנה הששית להצמיח תבואה לשלש השנים, לששית, לשביעית ולשמינית, ובה יהיה לבו של האדם נוקפו: איך יעשה, כי הדין הוא מכרח לקיים בהלכתו, ועל הצמיחה של שלש שנים אינו יכול להיות פטוח, ואם בן יהא מפחד כל הימים, מה יאכל בשלש השנים?

והפחד הנה יתחיל כבר משנה הראשונה, שאז בידו לצבור בר ממש שנים, וירצה להיות פטוח בשנה הראשונה גם על השנה השביעית, וינח עצה לקמץ מפל חרש ומפל שנה, ויצמצם וידקדק שלא לאכל לשבע לחמו, אלא רק כדי

לשפר רעבונו, כדי שישאר לו מזון מכל שנה, לכלכל עצמו בשלש השנים, למען שלא יסבל אז דחק ולחץ של רעב גמור. ועוד יסבר כי טוב הוא עושה ושכונתו לשם שמים, כדי שלא להכניס עצמו בנסיון של רעב, המעביר את האדם על דעתו ועל דעת קונו, ואיזה טענה יוכל להיות עליו?

ונמצא שיש פאן מצודה גדולה של "דאגת מחר", שתקלקל מטרת מציאות דין השמטה לגמרי. כי עקר תעודתה ללמד דעת את האדם, למען ידע כי לה' הארץ, ואף בעסקו בשדהו בששת השנים לא יאמר "כחי ועצם ידי", רק ידע כי "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'" (זכריה ד, ו). ואסרתו התורה אפלו "ספית קצירך", כדי שיצא בקצה האחרון של הפוד ההשתדלות עד שאפלו מהשתדלות העבר אינו רשאי להנות, למען יזכר הארבעים שנה שאכלו ישראל מן במדבר, וירגיש אז, כי הישוב והמדבר שוים הם לעמת השגחתו יתברך, ולבסוף מלבד שלא יתלמד מדת הבטחון גם על "היום", עוד יבשל ברשת גדולה של "צרת מחר".

ומתחלה ידאג דאגת מחר מפני קיום המצוה, ואחר כך ידאג גם מפני דבר הרשות, ונמצא בטלה הרגשת ההשגחה הפרטית. כי השאלה אינו שואל דוקא האיש אשר אינו מאמין בתורה, ואינו רוצה במצותיה אלא אדרבא, אדם אשר מוסר גפשו לתורה, והראיה שיכול לסבל ולקמץ הרבה שנים, למען יהיה ביכולתו לקיים מצות השמטה. ואם יחסר לו שלמות מדת הבטחון, יפל במצודת הקמצנות ודאגת מחר על חשבון המצוה, בשעה שעקר מטרת המצוה ללמדו מדת הבטחון, ולהגדיל אמונתו ובטחונו בעזר ה' יתעלה.

ונמצא הוא סותר ומתפקד פונת המצוה, כמו שאמרו חז"ל: "כל מי שיש לו פת בסלו, ודואג ואומר מה אכל למחר, הרי זה מקטני אמנה" (סוטה מח:). ואיך יתכן שיקים דין השמטה בפעל ויחסר לו קיום מציאות המצוה, שאין דין בלא מציאות. ועוד שסוף כל סוף יבטל קיום המצוה בפעל, כיון שחסר לו הבטחון והמסירות אל התורה כמו שהיא, וקשה לו לסבל אחר כך ולקמץ שנים הרבה מלחמו עבור קיום המצוה, ולא יוכל לסבל ולעמוד בנסיון.

ולכן כתבה התורה "ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה" (ויקרא כו, ה), מה שיתכן לבאר כי אין פונת המקרא להבטיח לבד, כי אם גם בן להזהיר, בנדר "אני מצוה לכם שתאכלו לשבע, ולא תצמצמו כלל". מפני שהתורה ירדה לסוף דעתו של אדם, שבתחלת השנה הראשונה כבר ידאג דאגת העתיד, מצד דין

השְׁמִיטָה, אֲשֶׁר יִרְצֶה לְקַיְמָהּ, וּבְיָדָיו יִקַּח עֲצַת הַקְּמָצָנוֹת. לָכֵן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה אֶזְהָרָה חֲמוּרָה "וְאַכְלֹתֶם לְשִׁבְעַ", שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּתְּחִבּוּלָה שֶׁל קְמָצָנוֹת, וְלֹא יִצְמָצְמוּ מֵהַיּוֹם עַל לְאַחֵר זָמַן, "וַיִּשְׁבְּתֶם לְבַטֵּחַ עָלֶיהָ", בְּלִי שׁוּם דְּאֵגַת מָחָר מְקוּיִם דִּין הַשְׁמִיטָה.

וְעַל זֶה בָּא סְמִיכוֹת הַשְּׂאֵלָה "וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכֵל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית?" (ויקרא כה, כ), וְהַשְּׂאֵלָה מִתִּיחָסֶת אֶל הָאֶזְהָרָה שֶׁלֹּא לְקַמֵּץ, אִם כֵּן מָה נֹאכֵל? הֲלֹא דְאֵגַת מָחָר הוּא חֲשֻׁבּוֹן שְׁכָלִי, וְאִם לֹא נִקְמָץ מֵהַיּוֹם, מֵאִין נִכְלָפֵל צָרְכֵינוּ לְמָחָר? וְעַל זֶה מִתְרַץ הַפְּתוּב "וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי" (שם). כִּי לֹא עָלֵיכֶם מְטִיל הָעֲבוּדָה לְהִבִּין, אֲלֵא עָלֵי, אֲנִי בְּעֶצְמִי אֶצְוֶה אֶת בְּרַכְתִּי בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים, אֲבָל אַתֶּם בְּעֶצְמָכֶם לֹא תִכְיֶנוּ כָּלֵל. כִּי הִכְנַתֶּם בָּאָה מִצֵּד "קָלָלָה" שֶׁל קְמָצָנוֹת מְצַמָּצוֹם וְדִקְדוּקֵי עֲנִיּוֹת, אֲבָל אֲנִי אֲכִין לָכֶם מִצֵּד "בְּרַכָּה", "וַעֲשֵׂת לְשִׁלֹּשׁ הַשָּׁנִים" (שם), שֶׁתִּהְיֶה בְּרַכָּה בְּעֶצֶם הַצְמִיחָה, שְׂיִצְמַח מִזְרִיעָה שֶׁל שָׁנָה אַחַת עַל שִׁלֹּשׁ שָׁנִים, וְלֹא תִצְטָרְכוּ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ כָּלֵל בְּסִפָּה שֶׁל קְמָצָנוֹת, אֲלֵא בְּטַחוּ בַּה' וְתִרְאוּ בְּרַכָּה.

אָמְנָם עַדִּין צְרִיכִים אָנוּ לְהִבִּין, לָמָּה הָיָה הַהִכָּרַח לְהִזְהִיר עַל הַקְּמָץ בַּשָּׁעַת צוּי דִּין הַשְּׁמִיטָה, הֲלֹא אִין זֶה דִּבְרַר נִצְחִי? כִּי לֹא שִׁנְךָ הַפְּחַד אֲלֵא רַק בַּשְּׁמִיטָה הֶרְאִשׁוּנָה, שֶׁעַדִּין לֹא רָאוּ בְּעִינֵיהֶם מְצִיאוֹת הַבְּרַכָּה, אֲבָל אַחֵר שֶׁתַּעֲבֹר הַשְּׁמִיטָה הֶרְאִשׁוּנָה וְיִרְאוּ הַבְּרַכָּה בְּעִינֵיהֶם, הֲלֹא יִבְיֶנוּ מִרֹאשׁ כִּי הַקְּמָצָנוֹת הִיא לְבַטְלָה, וּמִמִּילָא לֹא יַעֲשׂוּ שׁוּב כֵּן, וְגַם בְּלִי אֶזְהָרָה לֹא יַעֲשׂוּ שׁוּב כֵּן בַּשְּׁמִיטָה הַשְּׁנִיָּה, וְזֶה דוֹחֵק שֶׁתִּהְיֶה הָאֶזְהָרָה רַק עַל הַשְּׁמִיטָה הֶרְאִשׁוּנָה לְבַד?

אָמְנָם, אִם נִשְׁכִּיל בִּינָה נִבִּין כִּי הִיְתָה אֶזְהָרַת הַתּוֹרָה עַל כָּל הַשְּׁמִטוֹת כָּלֵן הָעֲתִידוֹת לָבוֹא, וְזֶה עֲנִין דֵּק מְאֹד, וְהוּא סוּד בְּעֲנִין הַבְּטָחוֹן, שֶׁנִּכְלָל בְּמֵאֵמֶר "וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי" בְּגֵרָר תְּנָאִי. כִּי בְּאֵמֶת אִין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נוֹתֵן בְּרַכָּה לְמַעַלָּה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע, אֲלֵא לְהַבּוֹטָחִים בּוֹ וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב "ה' צִלָּךְ" (תהלים קכא, ה), וְאָמְרוּ חַז"ל: "מָה הֵצִל הָיָה בְּשִׂאתָה מִרְאָה לוֹ אֶצְבַּע אָף הוּא מִרְאָה לָךְ אֶצְבַּע, וּכְשִׂאתָה מִרְאָה לוֹ יָד, אָף הוּא מִרְאָה לָךְ כָּל הַיָּד". וְלִפִּי מִדַּת הַתְּקַרְבוֹת הָאָדָם אֶל ה', כֵּן תַּחּוּל עָלָיו הַשְּׁנִיָּה ה' וְטוֹבוֹ. וּמִדַּת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִפִּי מִדַּת הָאָדָם, "בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹרֵד בָּהּ מוֹדֵדִין לוֹ" (מגילה יב, סוּטָה ח, סנָה ק:). וְאִם כֵּן מִי שִׁדְּאָג דְּאֵגַת מָחָר וַיִּפְחַד לְבַטֵּחַ עַל הַתּוֹרָה, וַיִּקְמָץ מִשְׁשֵׁת הַשָּׁנִים עַל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, אֲצִלּוֹ דְּוָקָא לֹא תִהְיֶה הַבְּרַכָּה מִצֵּד הַשְּׁפַע הָאֱלֹקִי, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הִשְׁלִיךְ עַל ה' יְהִבּוֹ, וְהִתְחַבֵּם מִקֶּדֶם לְהִבִּין בְּעֲצַת עֲצָמוֹ, וְאִם כֵּן מָה לוֹ לְבְּרַכָּה, אַחֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַקְּמָץ? וְלָכֵן לֹא תַחּוּל עָלָיו בְּרַכָּה,